

Žebrácká opera po třiceti letech

Dvorní režisér her Václava Havla Andrej Krob byl pozván do Hadivadla, aby zde znovu zinscenoval Havlovu Žebráckou operu. Uplynulo již přes 33 let od vzniku divadla Na tahu a Počernické premiéry Havlovy hry, kterou režíroval taktéž Andrej Krob. Vzpomínka na tuto první inscenaci a čas, který od té doby uplynul (spolu se změnou společenské-politické situace) se odrazili i v novém provedení v brněnském Hadivadle.

Na začátku představení přijde na scénu číšník a pustí váženému publikum video se vzpomínkou na Hornopočernické uvedení. Je to celkem nuda, čehož si je i režisér vědom, a proto číšník chvílemi do projekce vkládá své stínové gagy. I když se nejprve zdá, že video je jen sentimentální připomenutí, v celkovém kontextu má v inscenaci svůj smysl. Andrej Krob totiž neprojektuje svou inscenaci a postavy do malebného prostředí zlodějů (dříve se říkalo lumpenproletariátu) ale snaží se děj nenásilně zasadit i do doby, kdy byli členové divadla na tahu po premiéře v Horních Počernicích vyslýcháni ve slavné Bartolomějské ulici. Malebný lupičský kolorit sice úplně nezrušil ale z gangsterských bosů se stali spíše političtí bosové. Tím přiblížil inscenaci jak do doby minulé, tak do doby současné.

Těch více než 30 let od prvního uvedení Žebrácké opery se odrazilo i v pojetí hlavních postav. Jakoby postavy, jako je Macheath či Peachum, zestárly právě o těch 30 let než jak je Havel napsal či jaká je konvence v uvádění této hry. Nejlépe to jde vidět na Macheathovi, kterého v Hadivadle hraje Ján Sedál. Není to už dravý a vychytralý svůdce žen, který překypuje energií, nápady a výmluvností, ale starý seladón, sešlý životem, který nemá daleko ke smrti. Jen ta výmluvnost a trochu šarmu mu zůstali. Podobně je to i s Peachumem (Cyril Drozda), jenž působí spíše jako oživlá mumie s kamennou tváří, která má mocenské choutky. U Peachuma jde ale o promyšlenou stylizaci, která má v divákovi vyvolat vzpomínku na politické pohlavary z minulých časů (a nejen z minulých). Mezi tyto dva staré protřelé bardy, jenž bojují o nadvládu v podsvětí umístil Andrej Krob Lockita, který sice většinou odpovídá, zato herecky nestačí. Hraje jej Karel Beseda. Když vstoupí na scénu, působí vzhledově velmi drsně nejenom jako šéf policie ale také jako soudce a kat v jednom. To trvá bohužel jenom dokud nepromluví. Z chytrého velitele policie, který se řídí heslem „Kdo neví, že slouží, slouží nejlíp“ a který by měl mít nad Macheathem a Peachumem navrch, se stane jen slabá loutka, odříkávající text hry. S Macheathem a Peachumem by se spíše mohl měřit Maršálkův Harry Filch, na němž jdou vidět léta zkušeností i síla a odhodlání jít si vlastní cestou. Mezi ženami ční křehká a cílevědomá Polly Julie Válkové, energická a šarmantní Diana Vandy Drozdové a především okouzlivá Eliška Masfín Boušková v roli Jenny. Vynikající jsou i zbylé dvě pracovnice salónu paní Diany, které stejně jako Karel Beseda neumí moc mluvit. V jejich případě to ale působí spíše pozitivně – jejich role vypadají přirozeněji.

O hudební složku se stará především Mario Buzzi svými improvizacemi pro upravený klavír a psací stroj, kterými se prolínají motivy Weillových songů. Originálním způsobem tak odkazuje na výslechy v Bartolomějské ulici. Do Ameriky nás zase přenáší Saxofonové sóla Elišky Masfín Bouškové.

Celou inscenaci se prolíná několik časů. Čas Havlovy Žebrácké opery, čas doby minulé před rokem 89 a čas současný, který se z předešlých odráží. Havel napsal Žebráckou operu tak, aby se dala aplikovat na jakoukoliv dobu nebo prostředí. Jeho téma je stále aktuální. Andrej Krob se snaží svou verzi nenásilně stylizovat do totalitní doby. Tuto svou stylizaci podpořil například tím, že když některá postava pronáší dlouhý monolog, jiná postava před ni přistaví řečnický pultík. Z řečníka se tak stává politický řečník, připomínající různé osobnosti z historie i současnosti.

Někdo by mohl podotknout, že to je Žebrácká opera bez jiskry. Jistě by měl pravdu (já jsem si to ze začátku také myslel). Spíš jde ale o to, že v Hadivadle jde o jiné pojetí, ve kterém nejde ani tak o slovní a situační vtip Havlovy hry, ale spíš o současnou výpověď o dřívějších časech. Krobova Žebrácká opera má svou vlastní poetiku, jenž funguje nezávisle na Havlově textu. Pokud by divák zatoužil po více komediální verzi, má ještě možnost navštívit Švandovo divadlo v Praze. Pokud však touží po zvláštní svěbytné inscenaci, která rezonuje jak s minulostí, tak se současností, má možnost zajít do Hadivadla.

Poznámka pod čarou

V určité rovině by se Žebrácká opera dala zařadit mezi Pařeniště a Ředitelskou loži. Všechny tyto tři inscenace spojuje Ján Sedál, jenž ve všech třech hraje víceméně hlavní roli. V Pařeništi hraje postavu v přibližně středních letech, v Žebrácké by to mohla být postava něco kolem 60 let a v Ředitelské loži je to už starý důchodce. Pařeniště a Žebráckou spojuje politický kontext. Ten sice v Ředitelské loži není, přesto je tam jako pojící prvek postava sebestředného sobeckého manipulátora. Sebestřednost a sobeckost se projevuje ve všech třech inscenacích. Jakoby se Hoder přeměnil na Macheata a přešel do domova důchodců jako herec v důchodu Eda.